

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄԱՆՈՍԻ ԿԱՐԾԻՔ

Հայկ Գուրգենի Սարգսյանի «Դաշտի քվանտային տեսության որոշ երևույթներ արտաքին գրավիտացիոն դաշտում» ատենախոսության վերաբերյալ, ներկայացված ֆիզիկամաթեմատիկական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման Ա.04.02 - «Տեսական ֆիզիկա» մասնագիտությամբ

Ներկայացված ատենախոսությունում քննարկված են դաշտի քվանտային տեսության խնդիրներ արտաքին գրավիտացիոն դաշտի առկայությամբ, ինչպես նաև խնդիրներ տարածության ոչ տրիվիալ տոպոլոգիայով: Ատենախոսության հիմնական նպատակն է դիտարկված խնդիրներում հետազոտել քվանտային վակուումի լոկալ բնութագրերը տարբեր սպիններով քվանտային դաշտերի համար: Որպես այդպիսի բնութագրեր ուսումնասիրվել են էներգիա-իմպուլսի թենզորի, լիցքի և հոսանքի խտությունների միջինները: Վակուումային միջիններում սահմաններով պայմանավորված ներդրումների առանձնացման համար օգտագործվում է ատենախոսության գիտական ղեկավարի կողմից ստացված Աբել-Պլանայի ընդհանրացված բանաձևը: Առաջին երեք գլուխներում, որպես ֆոնային երկրաչափություն հանդես է գալիս անտի-դե Սիտերի (AdS) տարածա-ժամանակը: Վերջինս կարևոր դեր է խաղում ժամանակակից տեսական ֆիզիկայի մի շարք զարգացումներում, որոնցից են կառանձնացնելի AdS/կոնֆորմ դաշտի տեսություն համապատասխանությունը և տարածական լրացուցիչ չափողականություններով բրան աշխարհների մոդելները: AdS տարածության ֆոնի վրա դիտարկվող դաշտի քվանտային տեսությունում առկա են առանձնահատկություններ, որոնք իրենց համանմանը չունեն Մինկովսկու տարածա-ժամանակի համար: Դրանց թվում են գլոբալ հիպերբոլականության բացակայությունը, պայմանավորված սահմանի առկայությամբ, և ռեգուլյար ու ոչ ռեգուլյար մոդաների առկայությունը: Արդյունքում, AdS տարածությունում դաշտերի քվանտացման գործընթացը ներառում է լրացուցիչ

տարրեր: Մասնավորապես, անհրաժեշտ է հստակեցնել սահմանի վրա դրվող եզրային պայմանները:

Ատենախոսությունը ներառում է ներածական մաս, որում բերված է թեմային վերաբերվող գրականության համառոտ ակնարկ, շեշտադրված է ստացված արդյունքների նորույթը, շարադրված է բովանդակությունն ըստ գլուխների: Հեղինակի կողմից կատարված հետազոտությունների արդյունքները ամփոփված են չորս գլուխներում:

Առաջին գլխում քննարկված է լիցքավորված սկալյար դաշտ կամայական չափողականությամբ AdS տարածությունում, որտեղ տարածական չափողականությունների մի մասը կոմպակտիֆիկացված է տորի վրա և առկա են AdS սահմանին զուգահեռ բրաններ (Ռանդալ-Սունդրումի մոդելի բազմաչափ ընդհանրացումներ ոչ տրիվիալ տոպոլոգիայով): Հայտնի է, որ եզրեր ունեցող բազմաձևություններում հարաբերականության ընդհանուր տեսության գործողությունում առկա է լրացուցիչ մակերևութային անդամ (Գիբոնս-Հոփինգի անդամ): Նման անդամ առկա է նաև կորության հետ ոչ-մինիմալ կապված սկալյար դաշտի գործողությունում: Դրա վարիացիան ըստ ֆոնային տարածա-ժամանակի մետրիկական թենզորի բերում է մակերևութային էներգիա-իմպուլսի թենզորի առկայության: Ատենախոսությունում հետազոտված է այդ թենզորի վակուումային միջինը բրանների վրա: Այն համապատասխանում է կոսմոլոգիական հաստատունի բրանների վրա: Վերջինս բաժանված է երկու ներդրումների՝ մի բրանի երկրաչափությանը համապատասխանող և երկրորդ բրանի կողմից մակածված մասերի: Երբ բրանների միջև հեռավորությունը շատ մեծ է տարածա-ժամանակի կորության շառավղից, երկրորդ ներդրումը էքսպոնենցիալ փոքր է: Այն կախված է կոմպակտ չափերի երկարություններից և քվադրաբերականության պայմանների փուլերից:

Երկրորդ գլխում դիտարկված է լիցքավորված ֆերմիոնային դաշտ կոմպակտ չափողականություններով լուկալ AdS տարածա-ժամանակում՝ բրանների առկայությամբ: Բրանների վրա դիտարկված են եզրային պայմաններ, որոնք ներառում են հադրոնների համար պարկի մոդելում կիրառվող եզրային պայմանը: Որպես վակուումի բնութագրեր հետազոտված են հոսանքի և լիցքի խտության միջինները: Ոչ-գրոյական հոսանքներ առաջանում են միայն կոմպակտ չափերի երկայնքով: Մանրամասն հետազոտված է միջինների վարքը խնդրի պարամետրերի արժեքների տարբեր ասիմպտոտական տիրույթներում: Ստացված արդյունքները կարևոր են ինչպես բարձր էներգիաների ֆիզիկայի, այնպես էլ կոնդենսացված միջավայրերի ֆիզիկայի տեսակետից: Որպես վերջինի հաստատում բերված են կիրառությունները կոր գրաֆենային խողովակներում, որոնցում հադրոնականության էլեկտրոնների համակարգը նկարագրվում է Դիրակի մոդելով:

Երրորդ գլխում հետազոտված են էլեկտրամագնիսական դաշտի վակուումային վիճակի առանձնահատկությունները AdS տարածա-ժամանակում հորիզոնին զուգահեռ երկու սահմանների առկայությամբ: Դիտարկված են երկու դասի եզրային պայմաններ, որոնք առաջանում են Ռանդալ-Մունդրումի տիպի բրան աշխարհների մոդելներում բրանների նկատմամբ անդրադարձումներում զույգ և կենտ վեկտորական դաշտերի համար: Փակ անալիտիկ արտահայտություններ են արտածված վակուումային ֆլուկտուացիաների կարևոր բնութագիր հանդիսացող երկկետային կորրեկտորների համար: Դրանց հիման վրա հաշվարկված են էլեկտրական ու մագնիսական դաշտերի քառակուսիների և էներգիա-իմպուլսի թենզորի վակուումային միջինները: Հետազոտված են սահմանների վրա ազդող Կազիմիրի ուժերը և քննարկված է դրանց վարքը կախված սահմանների միջև հեռավորությունից և եզրային պայմաններից: Քննարկված են կիրառությունները Ռանդալ-Մունդրումի ընդհանրացված մոդելներում:

Չորրորդ գլխում դիտարկված է լիցքավորված ֆերմիոնային դաշտ ոչ տրիվիալ տոպոլոգիայով երկչափ տարածությունում: Քննարկված է անկյան պակասորդի և եզրերի ազդեցությունը լիցքի և հոսանքի խտությունների վակուումային միջինների վրա: Դիտարկված երկրաչափությունը համապատասխանում է կոնական օղակի, որի եզրերի վրա դրված են դրանցով զրոյական հոսք ապահովող սահմանային պայմաններ: Այս խնդրի եռաչափ ընդհանրացումը հանդիսանում է կոսմիկական լարի երկրաչափությունը: Հետազոտված է լիցքի և հոսանքի խտությունների կախվածությունը եզրային պայմաններից և անկյան պակասորդից, ինչպես նաև Քլիֆորդի հանրահաշվի չբերվող ներկայացման ընտրությունից: Քննարկված են ստացված արդյունքների կիրառությունները գրաֆենային նանոկոններում:

Վերը շարադրվածը վկայում է այն մասին, որ ատենախոսությունում ստացված են կարևոր և արդիական արդյունքներ կոր տարածություններում դաշտի քվանտային տեսությունում, որոնք կիրառություններ ունեն նաև կոնդենսացված միջավայրերի ֆիզիկայում:

Ատենախոսությունում առկա բացթողումներից կնշեմ հետևյալները:

1. Ինչպես արդեն ասվեց, AdS տարածա-ժամանակում դաշտի տեսության կարևոր մաս են կազմում AdS սահմանի վրա դրվող եզրային պայմանները: Կարծում եմ աշխատանքը կշահեր, եթե ավելի հանգամանորեն քննարկվեր վակուումային միջինների կախվածությունը այդ եզրային պայմաններից:
2. AdS/կոնֆորմ դաշտի տեսություն համապատասխանությունը կապում է AdS ֆոնի վրա երևույթները նրա սահմանի վրա լոկալիզացված կոնֆորմ դաշտի տեսության երևույթների հետ: Հետաքրքիր կլիներ ատենախոսությունում ստացված արդյունքների մեկնաբանումը կոնֆորմ դաշտի տեսության շրջանակներում: Գրականությունում առկա են նման մեկնաբանման հետաքրքիր օրինակներ, որոնք կիրառություններ ունեն նաև կոնդենսացված միջավայրերի ֆիզիկայում:

Բերված թերությունները չեն ազդում ատենախոսության վերաբերյալ ընդհանուր դրական գնահատականի վրա: Աշխատանքը իր բովանդակությամբ, ծավալով և ստացված արդյունքների արդիականությամբ լրիվությամբ բավարարում է ՀՀ ԲՈԿ-ի կողմից թեկնածուական ատենախոսություններին ներկայացվող պահանջներին:

Ելնելով վերը շարադրվածից, գտնում եմ, որ Հայկ Գուրգենի Սարգսյանը արժանի է Ա.04.02 - «Տեսական ֆիզիկա» մասնագիտությամբ ֆիզիկամաթեմատիկական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհման: Սեղմագիրը ճիշտ և ամբողջությամբ է արտացոլում ատենախոսության բովանդակությունը:

Պաշտոնական ընդդիմախոս,
Ֆիզ.մաթ. գիտ. դոկտոր՝

Ռ. Հ. Պողոսյան

Ֆիզ. մաթ. գիտ. դոկտոր Ռ. Հ. Պողոսյանի ստորագրությունը հաստատում եմ՝
Ն. Ն. Գ. Գրիգորյան

08 դեկտեմբերի, 2020 թ.

Ն. Ն. Գրիգորյանը ստորագրությունը հաստատում եմ
Ն. Ն. Գրիգորյան
Բաժնի ատմ. ծառայության ղեկավար
